

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLVII. De Hercinio saltu, & aliis Germaniæ Transrhenanæ silvis, quæ partes fuêre Hercinii saltus: item de hujus feris.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

ultra Cimbro ac Teutonos, jam dudum, mendosum id esse vocabulum, indicavi. Tacitus igitur, *Medii*, inquit, *Herminones*. & Plinius; *Mediterranei Hermiones*; quorum *Svevi*, *Hermunduri*, *Chatti*, *Cherufci*. Sub Svevorum nomine intelligendi sunt *Semnones*, *Marcomanni*, *Quadi*, *Marsingi*, *Burii*, *Lugii*.

Horum quoque vocabulum Rhenanus & Goropius ad etymologiam revocare tentarunt. ille ex eo fecit *Herdwoner*, & *Hernwoner*: quæ *mediterraneos* vult significare; quia *her* (ut ipse adfirmat) septemtrionalibus Germanis, australibus verò *herd*, *terram* significet; *wonen* autem *habitare*. At quomodo ex his duabus vocibus rectè *mediam terram habitantibus* exortum sit, haud equidem video. Corrigitur hujus errorem voluit Goropius; voce interpositâ *mit*, formans vocabulum *Hermitwoner*: quia Germanis superioribus *medium* significat *die mitte*; *her* autem, ut ille interpretatur, est Latine *omnino*, *profsus*, *plane*: quasi *omnino medium Germanie colentes*. quàm scitè, alii judicaverint. ego heic etiam utrumque ad veterum Germanorum monumenta remitto. Omnia antiquarum gentium vocabula ad originationem velle redigere, furoris potius, quàm ingenii existimo. Haud dubium tamen mihi est, ex unâ eadèmq; origine orta esse duo ista nomina, *Hermiones* & *Hermunduri*. quid verò hoc vel illud significet, juxtâ cum maxime ignaris ignorare me fateor.

PEUCINI, qui & BASTARNÆ.

Quinta pars, inquit Plinius, *Peucini*, qui & *Bastarnæ*. Horum situm, fineis, atque in varias nationes divisionem, suprâ satis exposui. ubi patuit, antiquitus eos non ad Pontum usque pertinuisse; sed citra Getarum fineis fuisse coërcitos.

Hæc igitur sunt v Germanorum genera, in quæ universam Plinius distinxit Germaniam. Aestii, quia peregrini fuere in Sarmatiâ, à citeriore Germaniæ limite, atque ex Isterionibus, ut ego suspicor, trans Vistulam progressi, nulli dictorum generum adscribi possunt.

CAP. XLVII.

De HERCINIO SALTU, & aliis Germaniæ Transrhenanæ silvis, quæ partes fuere Herciniæ saltus: item de hujus feris.

HACTENUS igitur totius Germaniæ antiquæ nationes summo mihi, quoad ejus fieri potuit, studio & curâ membratim descriptæ sunt: explicata etiam est univerforum Germanorum in quinque genera divisio. restat nunc, uti silvarum quoque, ac montium, fluminumque, quorum jam antea passim in singulis nationibus facta est mentio, dilucidior heic atque curatior fiat *ἀνακεφαλαιώσις*.

Clarissimâ famâ, apud vetustissimos quoque Græcorum scriptores, est *HERCYNIA SYLVA*, sive *HERCINIUS SALTUS*. meminerunt quidpe hujus, Eratosthenes, teste Cæsare, belli Gallici comment. VI; & ante Eratosthenem Apollonius Rhodius, in IV Argonauticorum; & ante hunc etiam Aristoteles, in *Mirandis*. Cæsar, dicto loco: *Ea, quæ fertilissima sunt, Germaniæ loca, circum Hercyniam silvam, (quam Eratostheni & quibusdam Græcis famâ notam esse video; quam illi Orcyniam appellant) Boji, Celtica gens, occuparunt*. Aut ipse negligens heic fuit Cæsar; aut postea librarii nimium supini. quidpe quum & ipse Eratosthenes fuerit Græcus, omnino scribi debebat, & aliis quibusdam Græcis. Ceterum *Orcyniam* equidem cuncta Cæsaris, quot viderim, adpellant exemplaria: ego tamen haud quidquam dubito, quin *Ὀρκύνια ὄρυμα*, *Orcyniam silvam*, vel *Ὀρκύνιον ὄρυμα*, *Orcynium saltum* adpellaverit ipse Eratosthenes, per *v*. nam & Ptolemæus, unus inter omnes reliquos hoc vocabulum, sive ab Eratosthene, sive ab alio quopiam antiquo scriptore acceptum, retinens, vocat *Ὀρκύνιον ὄρυμα*. & ceteri omnes, tam Græci, quam Latini ferè probatissimi auctores *Ὀρκύνιον*, *Hercynium* scripserunt, per *v*. quamquam non negaverim, rectius vocabulum id & magis genuinè scribi per simplex *I*, *HERCYNIA SYLVA*, & *HERCINIUS SALTUS*: quia non est dubium, quin saltus ipsis Germanis dictus fuerit *THER HAERZIN WALD*; derivativâ voce, à primitivo vocabulo *THER HARZ*; quo nomine etiamnum pars ejus, unâ cum montis jugo, cui supersternitur, vulgò adpellatur. Quapropter haud malè in Paterculi, Solini, & aliorum quorumdam Romanorum auctorum monumentis legitur per *I* simplex. Quin & in quibusdam vetustissimis Cæsaris exemplaribus sic scriptum reperio.

reperio. Unde ego conjicio, librarios, vel malos glosiatores, *Orcyniam* quoque fecisse *Orcyniam*. alii postea hujus mendo non animadverso, *Hercyniam* potius vocabulum genuinum ac verè germanum, corrigendum censuerunt in *Hercyniam*; quia sic plerosque alios & Græcos & Latinos auctores scripsisse videbant. Sed eadem silva rectè etiam dici potest *HARCINIA*, à primitivo vocabulo *Harz*. sic enim Aristoteli quoque, Meteorologicorum I, sunt *Ἀρκυνία ὄρη*, *Arcinii montes*.

- Cæsar, prædicto loco, silvam ita describit: *Hujus Hercynia silvæ, quæ suprâ demonstrata est, latitudo IX dierum iter expedito patet. non enim aliter finiri potest; neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus: rectâque fluminis*
- 10 *Danubii regione pertinet ad fines Dacorum Anartium. hinc se flecitur sinistrorsus, diversis à flumine regionibus; multarumque gentium fincis, propter magnitudinem, attingit. neque quisquam est hujus Germaniæ, qui se adisse ad initium ejus silvæ dicat, quum dierum iter LX processerit; aut, quo ex loco oriatur, acceperit. Initium ad Rheni ripam ponit: finem, quia ultra LX dierum iter extendebatur, ignorari ait. Est equidem hodièque per omnem ferè Brandeburgiensem marchiam, per Cassubiam atque Prussiam, per Poloniam, Litaviam, & Russiam Majorem, sive Moscoviam, quasi unus continuus saltus, de quo heic loquitur Cæsar. at is an antiquitus omnis, ad Obium usque flumen, extremum Europæ terminum, adpellatus fuerit *Hercynius*, equidem dubito. hoc enim nomen in unis Celtis, id est, Germanis, ab antiquissimis referri Græcorum scriptoribus reperio. Nec magis censeo *Hercynium* saltum fuisse vocatum in Sarmatiâ, quamvis unus continuus fuerit per utrasque regiones saltus, quàm in Galliâ *Ardennam silvam*, & *Vosogum saltum*; qui tamen & ipsi *Hercynio* saltui fuere contermini, Rheno tantùm amne intercedente, quemadmodùm multa alia flumina *Hercynium* in ipsâ Germaniâ interfecuerunt. At quia vocabulum hoc merè Germanicum est; Sarmatarum autem lingua à Germanicâ longè alienissima: Sarmatas eo in suis silvis nominandis usos minimè credibile est. *HERCINIUM* igitur nomen non ultra Germaniæ limiteis extendendum censeo. Intra Germaniam longè latiore retulerunt eum saltum alii auctores, quàm Cæsar. Plinius, lib. XVI, cap. I, de Cauchis, & eorum insulis in oceani litore verba faciens; *Aliud, inquit, è silvis miraculum. totam reliquam Germaniam replent; adduntque frigori umbras.* & plura cap. II: *In eadem septentrionali plagâ, Hercynia silvæ roborum vastitas, intacta ævis, & congenita mundo, prope immortalis, forte miracula excedit. Vt alia omittantur, fide caritura: constat attolli colles occurrentium inter se radicem percussu; aut ubi secuta tellus non sit, arcus (radicum in altum sublevatarum) ad ramos usque, & ipsos inter se rixanteis, (mutuo collisu veluti dimicanteis) curvari, portarum patentium modo, ut turmas equitum transmittant.* Et lib. IV, cap. XIV: *Amnes clari in oceanum defluunt; Guttalus, Vistillus, sive Vistula, Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus, Mosâ. Inrorus verò nulli inferius nobilitate Hercynium jugum.* Diodorus lib. V: *κατὰ τὴν Γαλατίας, τὴν παρὰ κασίπην, καὶ Ἰνδοῦ τῶν Ἑρκυνίων ὀνομαζομένων ὄρων (μέγισται δὲ ὑπάρχουσιν παρὰ τὴν Φαβὸν τῆς Ἑὲ τῶν Εὐρώπων) ἡ ἴση πολλὰ καὶ τὸν ὠκεανὸν ἀπέρχεται, ὧν ἔστιν ἡ μέγιστη βοιωτικὴ καλεσμένη.* id est: *Quâ parte Galliam oceanus stringit, Hercyniis montibus, quos omnium in**
- 40 *Europâ maximos esse accepimus, multa insule obtenduntur, quarum maxima vocatur Britannia.* Ut Plinius *Hercynium jugum*, sic Diodorus *Ἑρκυνία ὄρη* heic memorat. quod haud omnino falsum. fuere quidpe montes hoc nomine; ut postea ostendetur. at in eo tamen à Diodoro erratum, quod omnium totius Europæ facit maximos: quasi & Alpeis & Pyrenæum magnitudine superaverint. Ego credo de silvæ potissimum Hercyniæ magnitudinè antiquiores Græcos scripsisse, quæ Diodorus de montibus intellexit. Silvæ igitur magnitudinem cum ex hoc Diodori loco, tum ex Cæsare ac Plinio summatim perspeximus. videamus nunc, quæ membratim de eadem sint tradita. Cæsar, loco modò citato, propter omnem lavam Danubii ripam eam porrigit, ab Helvetiis & Rheno initium ejus fumens. Aristoteles, in Mirandis, Danubii fonteis in eâ narrat. *Φασὶ δὲ, καὶ τὸν Ἴστρον, ῥέοντα*
- 50 *ἐκ τῶν Ἑρκυνίων καλεσμένων ὄρων, ἧξ ἔδου.* id est: *Ferunt & Istrum, ex Hercyniis profluentem saltibus, scindi.* Strabo quum hoc ab antiquioribus scriptoribus accepisset, audissetque postea, *Hercynium saltum* eum, ceu peculiari vocabulo; adpellari, qui *Bojohæmum* cingeret, ipsum *Bojohæmum* prope fonteis Danubii statuit. sic enim de *Bojohæmo* lib. VII: *Ἔστι δὲ παλαιὸν αὐτῶν ἢ τε Ἴστρον παρὰ τὴν, καὶ τὴν Ἑρκυνίων.* Prope hanc regionem Danubii est fons, & item *Rheni*. Ammianus Marcellinus, lib. XXI, eam silvam, quæ hodiè ad Danubii fontem adpellatur *Nigra silva*, vulgò Germanis *der Schwarz Wald*, *MARTIANAS* vocat *SILVAS*. *Discedens, inquit, inter hac Julianus à Rauracis, Sallustium præfectum promotum remisit in Gallias. & mox: Profecturus itaque per Martianas silvas, viasque junctas Istrum*

fluminis ripis, inter subita vehementer incertus, id verebatur, ne contemptus, ut comitanibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem. Tabulæ itinerariæ eodem situ dicitur singulari numero SILVA MARCIANA. Vocabulum id unde deductum sit, haud facile dixerim. non Latinam tamen habere originem, à Marte, vel Martio aliquo, inde colligo, quòd in Germanico silva fuit solo. Nec dubito, quin & Germanorum vocabulum Swarz, & Romanorum Martiana, eandem originem habuerint. Jam verò multo probabilius est, Romanos Germanicum sive Allemanicum vocabulum Swarz. corripisse in Marz; quàm Allemannos silvæ nomen à Romanis accepisse.

Cæsar Herciniam silvam non infra Nemetas in Rheni ripâ profert. at auctor noster in libro de Germaniâ, in Cattis eam quoque memorat. *Ultra hos, inquit, Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusus ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania patescit. durant siquidem colles, paulatimque rarefcunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit.* Claudianus etiam, in panegyrico de IV consulatu Honorii:

— Iuratur Honorius absens;
Imploratque tuum supplex Alemaniam nomen;
Bastarna venere truces; venit accola silvæ
Bructerus Hercyniæ; latisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquere Cherusci.

Eas silvas heic Tacito Claudianoque apud Rhenum intelligi, quæ vulgò nunc dicuntur *Speßard & Westerwald*, suprâ in Chattis ac Bructeris docui.

Plinius, in suprâ dicto lib. XVI, cap. 1, haud obscurè silvas Cauchorum facit partem Hercyniæ silvæ. Plutarchus autem, in Mario, Cimbrorum silvas Hercyniæ facit continentes, his verbis: τὸ ἴσχυρον αὐτῶν καὶ μαχμώσαν ἐπ' ἐχάτοις ὄρεσιν ὡς πρὸς τὴν ἕξω Ἰαλασσῶν. ἔσπερ δὲ Φασί γλυκὺ νέμεσται σύσκιον, καὶ ὑλώδη, καὶ δρυσιλίον παύτη, διὰ βασιλῆος καὶ πυκνότητι δρυμῶν, ἕως μέγιστα Ἐρκυίων (malè vulgò Ἐρκυίων) ἕως δὴκειν. hoc est: *Maximam eorum multitudinem & bellicosissimam in ultimis oris ad oceanum habere sedes. regionem incolere profundis & densis silvis, quæ ad Hercynios saltus introrsus pertinent, caliginosam, nemorosam, opacamque.* Haud dubium igitur est, quin & CÆSIA SILVA, auctori nostro annali primo memorata, pars fuerit silvæ Hercyniæ. Ad dextram fuisse Luppiaæ amnis ripam, suprâ in Sigambriis docui.

Eodem tractu, inter Amisiam ac Luppiam, fuisse LUCUM TANFANÆ, in Martis ex eodem annali ostendi.

BADUHENNÆ quoque LUCUM in Frifis ex annal. IV indicavi.

Eam silvam, quæ hodiè unâ cum montium jugo, cui superfusa, ab austriaco Brunsvicensis ducatus latere, dicitur vulgò der HARZ, partem fuisse Hercyniæ silvæ, ipsum nomen apertè clamat. Hæc Cæsari, belli Gallici comment. VI, vocatur BACENIS; ut suprâ in Chattis atque Cheruscis demonstratum est. Verba Cæsaris hæc sunt: *Silvam esse ibi infinite magnitudinis, quæ appellatur Bacenis. hanc longè introrsus pertinere, & pro nativo muro objectam, Cheruscis à Sævis, Sævosque à Cheruscis, injuriis incursionibusque prohibere.* Eadem silva Ptolemæo dicitur Σημανά, SEMANA, in his verbis: τὸ μηλίβοκον ὄρος. ὑφ' ὅ ἐστιν ἡ Σημανά ὄρη. id est: *Melibocus mons, sub quo est Semana silva.* Melibocum montem esse eum, qui hodiè dicitur der Harz, postea ostendam. circa hunc nulla esse potuit nobilior silva, quàm quæ, ipsi monti superfusa, Cæsari dicitur Bacenis. aliam igitur, hac silentio transmissâ, voluisse memorare Ptolemæum, haud veri est simile. Nihil autem mirum, sub monte eum locasse silvam, quæ erat in ipso monte; quando decuplo pejus in hac nostrâ Germaniâ eum errasse, jam dudum haud femel patuit.

Eodem circa Bacenim silvam tractu, haud procul Visurgi amne ac Mindensi opido, fuisse LUCUM HERCULIS, in Cheruscis, ex Taciti annal. II, ostensum est.

GABRETAM SILVAM Straboni ac Ptolemæo nuncupari eam, quæ hodiè per Theuringiam ac Voitlandiam, ab occidentali Bojohæmi latere, dicitur der Döringerwald, in Nariscis docui.

Jam verò ea silva, quæ, Bojohæmicis superstrata jugis, ipsum Bojohæmum undique includit, quasi proprio ac peculiari vocabulo dicta est HERCYNIA SILVA, sive HERCYNIIUS SALTUS; qui nunc vulgò dicitur der Böhämerwald, id est, *Bojohæmicus saltus.* Strabo lib. VII: Ἐν πρώτῃ δὲ ἐστὶ τὸ Ἐρκυϊῶν δρυμῶν, καὶ πρὸς τὴν Σημανά ἕξω, πρὸς οὐκ αὐτῶν ὄρεσιν ἔσπερ δὲ Φασί γλυκὺ νέμεσται σύσκιον, καὶ ὑλώδη, καὶ δρυσιλίον παύτη, διὰ βασιλῆος καὶ πυκνότητι δρυμῶν, ἕως μέγιστα Ἐρκυίων (malè vulgò Ἐρκυίων) ἕως δὴκειν. hoc est: *Maximam eorum multitudinem & bellicosissimam in ultimis oris ad oceanum habere sedes. regionem incolere profundis & densis silvis, quæ ad Hercynios saltus introrsus pertinent, caliginosam, nemorosam, opacamque.*

μὲν ἔστι οὗτος ὁμοιογενὴς αὐτῶν Μαρκομανῶν· ἐπεὶ γὰρ τοῖς περὶ τὴν ἑξιδιώτην
 μὲν πρὸς τὴν ῥώμην ἐπείσθη· ἡ δὲ γὰρ ἐκ τῆς ἑξιδιώτης, καὶ ἐργασίᾳ τῶν ῥωμαίων ἐπιμαρτυροῦν τὴν ἑξιδιώ-
 τισιν, καὶ κατεκτήσθη πρὸς οὓς εἶπον, Λαγύριος τὸ μέρος ἐστὶν, καὶ Λεμοβίος, καὶ Γάπνιας, καὶ Βουργανδίωνας,
 καὶ Σιδίνιος, καὶ τῶν Σαήτων τὸ μέρος ἐστὶν Σέμωννας.) πάλιν τὰ γὰρ τῶν Σαήτων, ὡς ἐφω, ἐστὶν τὰ μὲν ἐν τῇ
 οἰκῇ, πρὸς δὲ τὸν δρυμῶν, κατὰ τὰ τῶν Κράδων, ὁμοιογενὴς τῶν Γέτων. hoc est: In hac regione est &
 Hercynius saltus, & Suevorum gentes; quarum quedam intra saltum habitant. (in quo etiam
 Bojohamum est, Marobodni regia. in quem ille locum cum alios complureis tranſiit, tum pa-
 pulareis suos Marcamannos. is enim Romam reversus, ubi adolescens fuit, ab Augusto beneficiis
 affectus, à privato statu ad occupandam dominationem se contulit: & præter jam dictos subjecit
 10 sibi Lugios, magnam gentem, & Lemovios, Gutones, Burgundiones, Sidinos, & ex ipsis Suevis
 magnam gentem Semnones.) verum enimverò Suevorum, uti dixi, alii intra silvam colunt,
 alii extra, ut Quadorum nationes, contermina Gætis. Et paullo post: οὗτος δὲ ἑξιδιώτης δρυμῶν
 πικρὸς τὸ ἐστὶ καὶ μερλοδενδρῶν, ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβανῶν μέγαν· ἐν μέσῳ δὲ
 ἰδρυται χώρα καλῶς οἰκείσθη διωαυδῶν, περὶ ἧς ἀρήκαμεν. ἐστὶ δὲ πλησίον αὐτῆς ἡ ἑξιδιώτης, καὶ
 ἡ ἑξιδιώτης, καὶ ἡ μετὰ τὴν ἀμφοῖν λίμνη. νοτιώτερος δὲ ἐστὶ τῆς ἑξιδιώτης, καὶ ὁ ἑξιδιώτης δρυμῶν·
 ὡς ἀνάγκη τῶν ἐκ τῆς Κελτικῆς ἑστὶ τῶν ἑξιδιώτων ἰόντι, πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἀμφοῖν λίμνην, ἐπειτα τὴν
 ἑξιδιώτην, εἴτ' ἢ δὲ εὐπετερώων χωρίων ἑστὶ τὴν δρυμῶν τὰς περιβάσεις τοιαύτης δι' ὀροπέδιων. id est:
 Hercynius saltus densus est, magnisque confitus arboribus, locis naturā munitis magnum inclu-
 dens circum; in ejus medio sita regio habitationi egregiè apta; de quā diximus. prope hanc
 20 est fons Danubii, & item Rheni, & lacus inter utrosque situs. Meridionalior autem est, quàm
 Danubii fontes, cum ipse lacus, tum Hercynius saltus: ita, uti necesse sit ei, qui à Galliā ad Her-
 cynium saltum ire velit, prius transire lacum, deinde Istrum, ac porro per commodiora jam itinera
 loca, & montanas planities, ad saltum ipsum progredi. Posteriora hæc esse vitata, alii jam
 ante me doctissimi viri animadverterunt. verum in purgandis nequidquàm laborarunt.
 Ego ita in suum ordinem verba repono: Νοτιώτερος δὲ ἐστὶ αὐτῆ καὶ τῆς ἑξιδιώτης, καὶ ὁ ἑξιδιώτης
 δρυμῶν. id est: Meridionalior autem lacus est, quàm Danubii fontes, Hercyniusque saltus. Nam
 iter erat ex Italiā per Summum Penninum, qui nunc vulgò dicitur Mont Iou: & inde per
 Helvetiorum agros, ad lacum Brigantinum, quem intelligit Strabo: ab hoc deinde ad
 fonteis Danubii: ac porro per Alemannorum, Hermundurorum, ac Nariscorum fincis,
 30 ad Hercyniam silvam, quæ Bojohæmum cingebat. Idem auctor mox postea: ἔστι δὲ καὶ
 ἄλλη ἄλλη Γαυβρετῶν μερλοδενδρῶν· ἐπεὶ γὰρ τὸ τῶν Σαήτων· ἐπεὶ γὰρ ὁ ἑξιδιώτης δρυμῶν. Est & alia ma-
 gna silva Gaubreta. deinde Suevorum fines: moxque Hercynius saltus. Straboni adsentitur
 Paterculus, lib. II: Nihil erat jam in Germaniā quod vinci posset, præter gentem Marcoman-
 norum: quæ Maroboduo duce excita sedibus suis, atque in inferiora refugiens, incinctos Hercyniæ
 silvæ campos incolebat. & paullo post: Sentio Saturnino mandatum, ut per Catos, excisis conti-
 nentibus Hercyniæ silvis legiones in Bojohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen
 est) duceret. In his omnibus silva Bojohæmum cingens quamdifertillimè proprio ac pec-
 culari vocabulo vocatur Hercynia. Sic auctor noster, in libro de Germaniā: Inter Hercy-
 niam silvam, Rhenum & Mænum amnes, Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuere.
 40 manet adhuc Bojemi nomen. Inter Rhenum ac Bojemum ponit Helvetios; in ipso Bojemo
 Bojos: mediam inter utrosque facit Hercyniam silvam; quæ nulla alia esse potest, quàm
 quæ Bojemum cingit; ut Strabo ac Paterculus testantur. Sic igitur & illa intelligenda,
 quæ annal. II, de Arminio concionante narrantur: Contra, fugacem Maroboduum appel-
 lans, prætorum expertem, Hercynia latebris defensum. At Ptolemæo propriè Orcynium saltum
 adpellari eum, qui Quados à Bojohæmo submoveat, supra in Quadis ostendit.

Eidem auctori LUNAM SILVAM vocari eam, quæ montium jugo, quod est à
 Mari fonte ad lævam ripam, ad opidum usque Twardoszyu ac Vistulæ fontem, superflua,
 Gothinorum continebat ferri secturas, in Gothinis docui. Hanc quoque fuisse partem
 Hercynii saltus, præter Cæsarem, qui hunc ad Dacorum usque confinium producit,
 50 restantur Strabo, Plinius, ac Solinus. Strabo libro prædicto: Τὸ ἡ νότιον μέρος τῆς Γερμα-
 νίας, τὸ περὶ τὴν ἑξιδιώτην, καὶ τὸ μὲν συνεχὲς ἀμφοῖν τῶν ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑξιδιώτην,
 καὶ τὸ μὲν ἐστὶν, καὶ τὸ μὲν ἐστὶν τῶν ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑξιδιώτην, καὶ τὸ μὲν ἐστὶν τῶν ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑξιδιώτην,
 καὶ τὸ μὲν ἐστὶν τῶν ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑξιδιώτην, καὶ τὸ μὲν ἐστὶν τῶν ῥωμαίων κατὰ τὴν ἑξιδιώτην.
 id est: Latus autem Germania austrinum trans Albim continuò Suevi tenent. post hos Getarum
 sequitur regio, arcta initio, quæ juxta austrinum latus Danubio prætextitur; ab alterâ autem parte
 latere montium, quibus Hercynius saltus supersternitur; & ipsorum etiam montium quamdam
 partem comprehendens. deinde versùs septentriones dilatatur ad Tyregetas. In eandem sen-
 tentiam Plinius, lib. IV, cap. XII: Ab Istro in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes
 varia;

vario; tamen litori apposita tenuere alias Getæ, Daci Romanis dicti, alias Sarmata, Græcis Sauromata, eorumque Hamaxobii, aut Aorsi, alias Scythæ degeneres, & à servis orti, aut Troglodytæ; mox Alani, & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonicam hibernam Carnunti, Germanorumque ibi consinium, campos & plana Iazyges Sarmata; montes verò & saltus, pulsæ ab his Daci, ad Pathissum amnem à Maro, sive is Duria est, à Sævis, regnoque Fanniano dirimens eos. aversa Bastarna tenent, alique inde Germani. Daci quidem tenuere loca inter Cusum, Danubium, Marumque, flumina, & montes, in quibus ferri secturæ, ad Tiberii usque principatum. sub hoc verò Svevi, Maroboduus & Catualdam Bojohæmo pulsos comitantes illic locati fuere; ut in Quadis ostensum est. Solinus, cap. XXIII, de Germaniæ finibus loquens: *Extenditur inter Rhenam, Hercyniumque saltum, & rupes Sarmatarum; ubi incipit, Danubio, ubi desinit, oceano perfunditur.* Eundem heic Solinum intelligere Hercynium saltum, quem Plinius super Iagges ponit Sarmatas, supra, cap. XLII hujus libri, docui.

LUCUS CASTORIS AC POLLUCIS memoratur auctori nostri in Lygiis. Eisdem alius LUCUS SACER in Semnonibus. item alius, quod CASTUM TERRÆ MATRIS NEMUS adpellat in insulâ oceani, quæ nunc dicitur Rugia. At ego nescio, an non scriptum ei fuerit *Sacrum nemus.* nam castitas propriè dicitur in mentibus hominum. luci autem seu nemora sunt sacra, quæ diis consecrata.

Ceterum ultra Codânium finem, in Scandinaviâ peninsulâ nemo umquam auctor Hercyniam memoravit silvam. ne Cimbrorum quidem silvas sub Hercyniæ nomine computatas fuisse, è Plutarcho patuit.

Hæc igitur ferè sunt, quæ de immani illâ Hercyniâ silvâ, per omnem Germaniæ continentem diffusâ, veteres tradiderunt auctores. Magnæ hodièque ejus passim portiones manent: ut inter Danubii fontem & Brigantinum lacum, vulgò dicta *der Schwarzwald*; inter Norimbergam & Tuberi amnis fontem, *der Anspacher wald*; inter Herbipolim & Bambergam *der Steyger wald*; inter Nicrum ac Mœnum amneis, sive inter Heidelbergam ac Francofurtum, *der Oden wald*; inter Mœnum ac Bintiium, *der Speffard*; inter Lonam & Segum amneis, *der Weister wald*; apud Brunsvicenfem ducatum, *der Harz*; in Deuringiâ, *der Döringer wald*; apud Bojohæmum, *der Böhaimer wald.* versus septentriones verò Vestofalia, Luneburgiensis ducatus, Pomerania, Marchia Brandenburgensis, & Cassubia, magnis, asperis, horridisque saltibus ferè totæ squalent.

Ac tanta quum fuerit tamque densa olim Hercynia silva, mirari haud æquum est, feras in eâ à Cæsare, Plinio, ac Solino recenseri, quæ hodiè nusquam conspiciuntur in Germaniâ, præter unos equos feros. Pulsæ illæ sunt Germaniâ simul cum silvarum excidio. In Prussiâ, Litaviâ, & Moscoviâ, quò silva Hercynia extensa fuit, hodièque visuntur. Juvat tamen heic verba dictorum auctorum de iis adponere. Cæsar dicto comment. VI: *Multa in eâ genera ferarum nasci constat, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maximè differant ab ceteris, & memoria prodenda videantur, hæc sunt: Est bos cervi figura; cuius à mediâ fronte inter aures unum cornu existit excelsus, magisque directum his, quæ nobis nota sunt, cornibus. ab ejus summo, sicut palmæ, rami latè diffunduntur. eadem est femina marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum. Sunt item, quæ appellantur alces. horum est consimilis capris figura, & varietas pellium; sed magnitudine paullo antecedunt: mutileque sunt cornibus, & crura sine nodis articulisque habent; neque quietis causâ procumbunt; neque, si quo afflictâ casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. his sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant, atque ita paulum modò reclinata quietem capiunt. quarum ex vestigiis quum est animadversum à venatoribus, quò se recipere consueverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur. huc quum se ex consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atque unâ ipsæ concidunt. Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. ii sunt magnitudine paullo infra elephantos, specie, & colore, & figurâ tauri. magna vis est eorum, & magna velocitas: neque homini neque fera, quam conspexerint, parant. hoc studiosè foveis captos interficiunt. hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, velatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. sed assuescere ad homines, & mansuescere, ne parvuli quidem excepti possunt. amplitudo cornuum, & figura, & species, multum à nostrorum boum cornibus differit. hæc studiosè conquisita, ab labris argento circumcludunt: atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur. Plinius lib. VIII, cap. XV: *Paucissima animalia Scythia gignit, inopiâ fructum: pauca, contermina illi Germania; insignia tamen boum ferorum genera, jubatos bisontes, excellentique vi & velocitate uros; quibus imperitum vulgus bubalorum nomen**

nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius cervice quâdam similitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum; sicut asinorum Asia, & Africa. præterea alcem, ni proceritas aurium & cervicis distingvat, jumento similem. Item notam in Scandinaviâ insulâ, nec unquam visam in hoc orbe, multis tamen narratam machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu; idèoque non cubantem, sed acclinem arbori in somno: eâque incisâ ad insidias, capi; aliâs velocitatis memoranda. Labrum ei superius prgrande: ob id retrò graditur in pascendo; ne, in priora tendens, involvatur. Idem lib. xi, cap. xxxvii: *Vrorum cornibus barbari septentrionales potant: urnasq. binas capitis unius cornua implent.* Solinus cap. xxiii: *In hoc tractu sanè Germaniæ, & in omni septentrionali plagâ bisontes frequentissimi, qui bubus feris similes, fetosi colla, juba horridi, ultra tauros pernicitate vigentes, capti assvescere manu nesciunt. sunt & uri; quos imperitum vulgus vocat bubalos; cum bubali penè ad cervinam faciem in Africâ procreentur. istis porrò, quos uros dicimus, taurina cornua in tantum protendantur, ut demta, ob insignem capacitatem, inter regias epulas potuum gerula fiant. Est & alces, mulis comparanda; adeò propenso labro superiore, ut, nisi recedens in posteriora vestigia, pasci nequeat. Scandinaviâ insulâ è regione Germaniæ mittit animal, quale alces: sed cui suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt. propterea non cubat, cum dormiendum est; tantum somnolentum arbor sustinet: qua ad prope casuram infecatur; ut fera, dum assvetis fulcimentis inniuitur, faciat ruinam. ita capitur. alioqui difficile est eam manu capi: nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fugâ pollet.* Pausanias, in Bœoticis: *Ἐστὶ δὲ ἄλκη καλεῖσθαι ἡμεῖς, αἰδὲ ἄρῃ ἐλάφου ἢ καμήλας μελέθου, γινώσκου ἑν τῆ κελευθῶν γῆ.* id est: *Est & fera, quam alcem vocant; mediâ quâdam inter cervum & camelum specie. gignitur in Celtarum terrâ. Quam Cæsar describit feram sub alcis nomine; Plinio dicitur machlis. cum hoc consentiens in descriptione Solinus, similem ait eam esse alci: atque adeò, uti prgrande illud superius labrum, quod Plinius machli tribuit, ille alci adscribat. unde factum, uti quidam glossatores verba in Plinio turbata, & ex sede suâ perperam trajecta esse opinati sint. Ego verò haud temerè quidquam mutaverim, quum tanta horum animalium tradatur similitudo. Quos *boves cervi figurâ* tradit Cæsar, ii videntur esse *bisontes* Plinii ac Solini: quos ille *boves feros* adpellat; hic *bubus feris similes*. Nomen equidem *bovis* Cæsar observavit: at animal planè aliud diversumque descripsit. Quomodò enim potuit ei bos adpellari id animal, quod cervi erat figurâ; cornuaque insuper, ut cervus, nisi quòd latiora, & uno principio trunco enata, habebat? Planè non video. Non Latina, sed barbara, id est, Germanica esse vocabula, *uri, bisontis, & alcis, machlisque*; nemo negare potest, qui credat, Hercyniæ silvæ ac Germaniæ fuisse animalia, non Italiæ. unde etiam imperitum Romanorum vulgus uro bubali nomen perperam imposuit. *Machli* verò quomodò Romani nomen potuerunt imponere, ferâ numquàm à se conspectâ, solique Scandinaviæ notæ? Nos adhuc *URUM* adpellamus patriâ lingvâ *eyn uhrochs*; vocabulo, non à Romanis, qui nihil apud nos potuerunt, accepto, nec postmodum ex eorum libris arrepto: quum difficile fuerit, ab uno atque altero homine Romanis literis imbuto, vocabulum in Latinâ lingvâ usurparum omni vulgo transdere pro patrio vocabulo, quo antè usi fuerant. *BISONTIS* etiam vocabulum esse merè Germanicum; vetera duo glossaria Latinotheudisca testantur. quorum alterum sic habet; *Bubalus, Wisater*. alterum ita; *Bubalus, Wisant; cornibus magnis, bovi similis*. *ALCIS* quoque vocabulum apud nos patriâ lingvâ est *älend, & elch*. quamquàm non eam notat feram, quam Romani Græcique auctores nobis sub *alcis* nomine descriptam reliquerunt. Et quid mirum, perperam eos permutasse peregrina vocabula animalium peregrinorum, quæ ipsi numquàm viderunt? Id animal, quod Pausanias *mediâ quâdam specie inter cervum & camelum designat*, quodque Cæsar clariùs *cervi figurâ* refert, *cujus à mediâ fronte inter aureis unum cornu existat excelsius, magisque directum his, quæ Romanis nota erant, cornibus, & ab cujus summo, sicut palma, rami latè diffundantur*, esse idem quod nobis dicitur *älend & elch*; nemo, qui vidit, inficiari potest. Utrum igitur jam probabilius; nos antiquum ejus verumque nomen amisisse, & *alcis* vocabulo, ab alio animali mutuato, adpellare; an verò, Cæsarem, Plinium, & alios Romanos Græcosque dictum vocabulum *alcis* perperam ac falsò alieno animali per errorem tribuisse? Hoc omnino opinor. Jam verò, quid, quæso, similitudinis habet capra cum jumento ac mulâ? Nihilò minùs tamen Cæsar *alcem figurâ & varietate pellis consimilem fecit capra, magnitudine paullo antecedentem*. Solinus verò *mula*; & Plinius *jumento*. Nam & hic iisdem notis, quibus Cæsar *alcem*, describit *machlin* suam adsimilem alci. Aliud igitur animal voluisse Cæsarem, aliud Plinium atque Solinum, certum est. Cæsaris animal, capræ consimile, videtur indicare Paullus Dia-*

conus

conus in Langobardicorum lib. 1, cap. v, his verbis: *Apud hos Scritofinnos est animal, non satis ab simile cervo: de cuius ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicae, genu tenuis aptatam, conspexi: sicut jam fati Scritofinni utuntur.* Scritofinni fuerunt in Scandinaviâ. Plinius *machlin* Scandinaviâ tribuit: & item Solinus; quamvis sine nomine. Est hodièque animal in Scandinaviâ, magnitudine medium inter capram & cervum; varietate pellis, capræ, magnitudine & cornibus, cervo similis: *memoranda*, quod Plinius ait de machli, *velocitatis*. ob quam etiam trahis hieme jungitur, ubi iter accelerandum est, vocabulum ei vulgare *een rhene*. è quo nomen traxisse tegumentum genus, quod Diaconus describit; Cæsar autem, Sallustius, & nonnulli alii vocant *rhenonem*: supra, lib. 1, cap. xvi, docui. Est & aliud in eadem regione animal, *mutilum*, ut de alce sua scribit Cæsar, *cornibus, nullo suffraginum flexu; idèoque non cubans, sed accline arbori in somno.* hoc ego non dubito, quin sit *MACHLIS* illa Plinii. *BISONTES* sunt hodiè maxime in Litaviæ saltibus; eâ specie, quâ traduntur à Plinio atque Solino. Antiquis Germanis dictos fuisse *wisant*; testes sunt auctores dictorum veterum glossariorum. Græci vocabulum scripsere in suâ lingvâ *βίσωνς*, & inde Romani *bisontes*. at rectius hi dicturi erant *wisontes*. Hæ igitur sunt species veraque ac germana nomina animalium. Herciniæ silvæ & Scandinaviæ peninsulæ. quæ mirificè antiqui Græci Romanique confuderunt.

Ceterum Solinus, in prædicto capite, hæc etiam de eadem silvâ addit: *Saltus Hercynius aves gignit, quarum pennæ per obscurum emicant, & interlucent; quamvis obtenta nox obtegat & denset tenebras. unde homines loci illius plerumque nocturnos excursus sic destinant, ut illis utantur ad præsidium itineris dirigendi; projectisque (fortè profectique) per opaca calillum, rationem via moderentur indicio plumarum fulgentium.* Idem testatur Plinius lib. x, cap. xlvii: *In Hercynio Germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarum pluma ignium modo colluceant noctibus.* An fabulæ? an verò de eâ Hercynii saltus parte dictum, quam Arii, Lygiorum natio, incolere? de quibus Tacitus ita: *Arii super vires, quibus enumeratos paullo ante populos antecedunt, truces, insita feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt; ipsaque formidine atque umbrâ feralis exercitus terrorem inferunt; nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum.* At prædictus Hieronymus Presbyter, ex Aethici Scythæ, satis fabulosi auctoris, cosmographiâ has aves supra Caucasum montem refert, inter oceanum & Tanaim amnem, quâ nunc est Moscovia. *Habet ea regio, inquit, aves Hircanias, quarum pennæ nocte mirâ magnitudine lucent.* Hoc si Aethici istius vel Hieronymi ineptissimæ cosmographiæ credere fas est; Hercynium saltum heic quidam ante Plinium nominarunt eas silvas, quæ continentes Hercynio Germaniæ saltui, per Sarmatiam ad finem usque Europæ spargebantur.

CAP. XLVIII.

De MONTIBUS Germaniæ Transrhenanæ.

MEMORATIS Germaniæ antiquæ silvis, montes nunc etiam dicantur. Mela, lib. iii, cap. iii, de Germaniâ: *Terra ipsa multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, & magnâ ex parte silvis ac paludibus in via.* Et in eandem sententiam Tacitus, in libro de Germaniâ: *Terra etsi aliquando specie differat, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus fœda: humilior quâ Gallias, verticosior quâ Noricum ac Pannoniam aspicit.* Malè heic distinxisse Tacitum humilitatem excellentemque Germaniæ, per Gallias ac Norici limiteis, supra in primo volumine docui, ubi ejusmodi feci distinctionem, uti humilis dicatur, quâ regiones sunt istæ; Cliviæ, Geldriæ, & Hollandiæ partes trans Rhenum sitæ; dein Frisia, Vestfalia, Brunsvicensis Luncburgienis que ducatus, Magdeburgienis Bremensisque episcopatus, Holfatia, Jutia, Mecheloburgienis ducatus, Pomerania, Brandeburgienis marchionatus, & Polonia minor cis Vistulam reliqua in meridiem versûs paullatim collibus durefcunt, moxque montibus horridè asperantur. Ante biennium quum ex gravissimo negotio Pragam mihi esset eundum; ego verò iter id quambrevissimo temporis spatio confectum cuperem, quò celerius daretur reditus ad hanc Germaniæ commentationem; mari è Britannia in Selandiam trajecto, per Antverpiam, Agrippinam, Sigodunum, Gissenium, Fuldam, Hovium, & Joachimi vallem in Bojohæmum tetendi: ubi iter equidem offendi, ut cupiveram, directissimum; at terram montibus usquequaque tam asperam atque horridam, uti tractum in totâ Germaniâ, crebris variisque itineribus mihi satis cognitâ, pejorem deligere nequiverim. quapro-